

Истакнувањето како прагматички детерминатор на удвојување во македонскиот јазик

Ерик Хит Прендергаст

Овој реферат поаѓа од идејата дека удвојувањето на објектот во македонскиот јазик не е само дел на граматичкото согласување, туку во одредени контексти и факултативен дел на морфосинтаксичките и фонолошките структури што го организираат споделувањето на информацијата меѓу учесниците во дискурсот. Ставот дека удвојувањето во балканските јазици влијае врз прагматиката на реченицата има долга историја на поддршка, почнувајќи од работите на Казазис и Пентерудакис (1976), Лопашов (1978), Бухолц и Фидлер (1987), Фридман (2008), и други.

Тргувајќи од овие ставови, посебно ќе се осврнам на удвојувањето кај неопределените објекти. Посебно е интересна можноста за маркирање на нови и стари информации. Ќе покажам дека двозначноста околу семантичката специфичност во удвоени, неопределени објекти потекнува од функцијата на кратката заменска форма како израз на *noteworthiness*, или истакнување. Оваа прагматичка димензија на удвојување во македонскиот се совпаѓа со досегашните сознанија за потеклото на оваа конструкција, родена во балканскиот меѓујазичен контакт

Удвојувањето на објектот се појавува во многу балкански јазици и се карактеризира како балканизам. Како што се приближувале граматичките структури, овие јазични одлики (балканизмите) се ширеле и во оние јазици кои не ги поседувале. Присуството и степенот на интегрирање на удвојувањето во

граматиката на еден балкански идиом не зависи од генеалогичкото потекло, туку од географската положба и од должината на присуство на Балканот (Фридман 2004).

Несродните идиоми во близок контакт споделуваат слична сфера на употреба и блиски степени на граматичко интегрирање на удвојувањето. Јазиците во центарот на зоната на историскиот контакт, како на пр. македонскиот, имаат највисокиот степен на интегрирање. Иако за удвојување македонскиот употребува сопствени граматички средства, таквата структура е токму оној тип што може лесно да се шири од прагматички аспект (Џосеф 2001). Тој се пресоздавал во секој јазик со својата морфосинтакса, одржувајќи ја сличноста во организирањето на информациите во однос на дискурсот без да се менува граматиката на кој било јазик. Со тек на времето, прагматичката функција почнала да се губи во јазиците каде што контактот бил најинтензивен и затоа употребата на удвојувањето била најчеста. Удвојувањето станало повеќе како вид граматичко усогласување. Но ова усогласување морало да се одреди од оригиналната прагматичка улога, па така и покрај напреднатиот процес на удвојувањето, останале траги на прагматичкото потекло на феноменот.

Трагата во македонски е факултативноста на удвојувањето кај неопределени, директни објекти во разговорниот јазик. Петроска (2007) дава еден пример во реченица еден:

(1) (Ја) слушнав *(една) жена како зборува турски.

Удвоениот објект станува автоматски дел од задниот план—кратката заменска форма не е прифатлива со неопределени објекти во предниот план (или фокус). И во оваа реченица «жена» има специфично толкување, што се покажува од

задолжителноста на неопределениот член. А покрај тоа, Фридман (2008) дава примери на удвоени, неспецифични објекти:

(2) Меѓутоа потребно е да се нагласи дека јазикот е еден од главните елементи кој што ја карактеризира една заедница, етничка заедница.

(3) Стар чоек да го прегрнуваш во сон... болес ќе те фати.

Реченицата во примерот два содржи неопределен објект со член, но толкувањето е неспецифично. Покрај тоа објектот се удвојува. Иако «една заедница» не се однесува со една одредена заедница, туку со концептот на заедницата воопшто, се' уште има избор на одреден вид заедница од сите можни видови (етничка заедница). Строго речено, специфичноста тече од изборот на одреден ентитет кој паѓа во семантичката ширина на именката. Во тој случај кога тој ентитет и може да се идентифицира од страната на слушителот според говорителот, именката се маркира и определена (Фаркас 2002). Во пример два се зборува не за таква специфичноста, туку за стеснување на ширината на толкување.

Пример три е уште понеобичен поради отсуството на членот за неопределениот, удвоен објект «стар чоек». Мора да има предвид дека знакот во сон, «стар чоек», е еден од определена група на знаци со познати значења. Таква специфичност во изборот на непознат ентитет од редовите на една позната група може да се види и во множина.

(4) а. Ги слушам некои луѓе зборуваат таму, но кој знае кои се.

Иако е јасно во оваа реченица дека говорителот не знае кои се одредените луѓе кои зборуваат, и така не може да се каже дека изразот «некој луѓе» е специфичен од семантички аспект, сепак користењето на удвојување имплицира еден збир луѓе

кои се истакнувале претходно во дискурсот. Од овој збир се избира еден подреден збир со особена црта: луѓе кои сега зборуваат. Маркирањето на неопределениот објект со удвојување го промовира толкувањето на објектот како «неизразен партатив», со други зборови, партативна именка во семантиката иако не во морфологијата. Сличен ефект од маркирањето на објектот може да се наоѓа и во Турскиот јазик, каде неопределени, множински објекти што ја носат акузативната наставка се толкуваат како партативни во однос на поголема, определена група (Енч 1992).

Чувството на специфичност во пример еден треба да се објасни без да се исклучат можностите за удвојување што ги претставуваат примерите два, три, и четири.

Една статија од Ионин во 2007 вовеле нов пристап за концептот на специфичност што се совпаѓа со современиот разбирање на семантичките аспекти на специфичност. Овој пристап покажува дека разговорниот контекст има улога во одредувањето на пакувањето на информацијата. Тргувајќи од одредена употреба на англискиот детерминатор *this* кој се нарекува референцијален *this*, таа покажува дека една именка може да се маркира од граматиката како специфична и кога не е семантички специфична во моментот на зборување. Ова е при фатливо се' додека говорителот отпосле ја додава информацијата за именката да стане специфична. На пример:

(4) a. *Mary wants to see this new movie. I don't know which movie it is.

b. Mary wants to see this new movie. I don't know which movie it is, but she's been excited about it all week.

Употребата на *this* го предвидува додавањето информација што му права значителна измена на знаењето на слушател. Втората реченица во примерот 4a не додава ништо ново во однос на споделеното знаење на дискурсот, па употребата на референцијалниот *this* не е прифатлива. Во споредба, објектот *movie* во примерот 4b е неопределен како во 4a, но говорителот може да каже нешто важно за непознатиот филм и употребата на *this* се поткрепува. Така референцијалниот *this* ја маркира именката што ја управува како спецификачка, не само како специфична. Именката мора да биде дел од задниот план, но се истакнува како нова информација за која повеќе ќе се каже. Со други зборови, истакнувањето е спецификачка. Контекстот на информацијата што именката ја содржи решава дали е спецификачка или не.

Овој тип специфичност помага да се објасни зошто удвојувањето во македонскиот не му наметнува специфично толкување на неопределениот, директен објект. Многу одлики на удвоени, неопределени објекти се совпаѓаат со одликите на референцијалниот *this*. Фридман забелажува дека удвојувањето на неопределениот објект е прифатливо само кога објектот е спецификачки и говорителот сака да го маркира така. Во пример еден, можеме да видиме дека истакнатата информација што говорителот сака да ја даде за жената е дека таа зборува турски. Говорителот си размислува дека оваа информација е важна, затоа го маркира објектот како спецификачки за да му ја пренесе на слушателот информацијата што го спецификара објектот. Така со пример два, каде иако «една заедница» е неспецифична, маркирањето како специфична покажува дека јазикот дефинира *етничка* заедница. И во пример три, присуството на стар човек во еден

сон доведува до истакнатиот резултат на болест. Истакнувањето има улога во сите три реченици.

Таквото удвојување кое се гледа во примерите е факултативно и маркирано. Секогаш може да се замени со понеутрална форма на реченица без удвојување. Навиките и комуникативниот стил на говорителот детерминира колку често се употребува удвојувањето. Состојбата со референцијалниот *this* во англискиот јазик е иста. Ситуацијата на маркирањето на истакнување како поразговорна е еднакво иста во двата јазика и не е охрабрена од стандардите на литературниот јазик. Истакнувањето зависи од текот на разговорот, каде има повеќе заменување ролји и проверување на состојбата на споделената информација. Тоа всушност објаснува зошто неговото маркирање е помалку прифатливо во писмените форми на двата јазика.

Истакнувањето како услов на удвојување неопределени објекти не само што ги ограничува контекстите во кои таквото удвојување може да се појави, туку и го поврзува македонскиот јазик посилно со јазиците околу себе. Истакувањето има улога и во удвојувањето на неопределени објекти во албанскиот јазик. Оваа улога се шири до сите објекти во бугарскиот јазик, што резултира од положбата на стандардниот бугарски јазик подалеку од центарот на зоната на контакт. Затоа удвојувањето во македонскиот може да се види појасно како резултат на јазичен контакт и синхронично и дијахронично. Иако прагматичкиот аспект на удвојувањето во македонскиот делува врз многу мал дел објекти, останува важно за нашето разбирање на морфосинтактичкиот феномен.

Библиографија

- Buchholz, Oda & Wilfried Fiedler. 1987. Albanische Grammatik. Leipzig: Verlag Enzykloädie.
- Enç, Mürvet. 1991. The semantics of specificity. *Linguistic Inquiry* 22.1-25.
- Farkas, Donka F. 2002. Specificity Distinctions. *Journal of Semantics* 19.213-43.
- Friedman, Victor A. 1994. Variation and Grammaticalizations in the Development of Balkanisms. Paper presented at the CLS 30 Papers from the 30th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, Volume 2: The Parasession on Variation in Linguistic Theory, Chicago.
- . 2008. Balkan object reduplication in areal and dialectological perspective. *Balkan clitic doubling*, ed. by L. Tasmowski & D. Kallulli. Amsterdam: John Benjamins.
- Ionin, Tania. 2006. This is definitely specific: specificity and definiteness in article systems. *Natural Language Semantics* 14.175-234.
- Joseph, Brian D. 2001. Is Balkan comparative syntax possible? *Comparative syntax of Balkan languages*, ed. by M.L. Rivero & A. Ralli, 17-43. Oxford: Oxford University Press.
- Kazazis, Kostas & Joseph Pentheroudakis. 1976. Reduplication of indefinite direct objects in Albanian and Modern Greek. *Language* 52.398-403.
- Лопашов, Јури А. 1978. Метоименные повторы допонения в балканских языках. Ленинград: Наука.
- Петроска, Елена. 2007. Информациската структура и удвојувањето на објектот во македонскиот јазик во балкански контекст. Paper presented at the XXXIV

Научна конференција на XL меѓународен семинар за македонски јазик,
литература, и култура, Охрид.